

BRDY

Je několik málo míst v celých Čechách, kde se zastavil čas. Až na výjimky jsou všechna tato místa ve vysídlených oblastech stávajících, či zaniklých vojenských prostorů anebo v dlouhá léta nepřístupném pohraničí. Tam, kde byl kdysi kypící život násilím vyvrácen z kořenů, odkud byl systematicky vytlačován a pošlapáván ozbrojenými silami, se dnes jen prohání vítr zapomnění a prozpěvuje mladé, svobodomyšlné ptactvo. Přesně takový je obraz ploché kotliny v pramenné oblasti mezi Kočkou, Prahou, Jahodovou horou, Okrouhlíkem a Palcířem – srdce nejen Středních, ale snad i celých Brd – Padrt'ských plání...

Nebýt několika na první pohled klasicky vojenských staveb na jihozápadním okraji a zbytků systému posuvných dělostřeleckých terčů ve východní části Plání, dalo by se dnes na někdejší vojenské využití Plání lehce zapomenout. Je jen málo míst ve Středních Brdech, které mají tak výjimečně poklidnou, harmonickou atmosféru, jako jsou Pláně. Pláně jsou největší otevřenou plochou Středních Brd – stále vystavené obloze, slunci, dešti a větru – stále nesmírně přírodní a půvabné. Rozsáhlé travnaté plochy všech barev, podél potoků a větších cest roztroušené křoviny, zbytky ovocných stromů a keřů v místech někdejších obcí, vše uzavřené lemem sytě zeleného lesa.

Střední Brdy – Tato část pohoří je jednoznačně nejatraktivnější, nejvyšší – a také nejproblematičtější. Protože ji celou (až na nepatrné výjimky) zabírá vojenský újezd, známý jako VVP Brdy nebo VVP Jince.

Je to (spolu s Jižními Brdy) jediné území ve Středních Čechách a jedno z mála v české kotlině, které po právu si zasluhuje označení hory. I vegetačně je to zcela mimořádná oblast oreofytika (oblast horské květeny), která i geomorfologicky vykazuje znaky, které jinak v naší zemi nacházíme jen v pohraničních pohořích a některé například pouze v Krkonoších nebo Jeseníkách.

Střední Brdy se zvedají západně od údolí Litavky. Navazují na Hřebeny zprvu celkem nenápadně vrchem **Ostrý (539m)** aby postupně nabírali na výšce i členitosti. Od Ostrého pokračují především jižním směrem aby poté, co překonají **Údolí Červeného potoka**, se vyšvihly v oblasti **Jordánu, Toku a Prahy** do svých maximálních výšek. Právě k části pohoří, k nimž se řadí severojižním směrem situované údolí **Padrt'ské** a kratší údolí, směřující od hlavního hřebene na východ – **Pilské, Lážské, Obecnické (Čepkovského potoka) a Údolí Pstruhového potoka**.

Tady je srdce Brd, tvořené v hlavním hřebeni nejvyššími horami, počínaje **Jordánem (826m)**, nejvyšším **Tokem (865m)**, **Korunou (832m)**, **Brdci (839m)**, **Hradištěm (840m)**, **Malým Tokem (844m)**, **Prahou (863m)** a **doplněné ještě Petrákem (813m)**. Mezi těmito vrchy jsou ukryta hluboká údolí, která jsme dříve jmenovali a jejichž charakter je srovnatelný s jinými našimi pohořími, Šumavou, Krušnými horami, Jizerskými horami nebo Krkonoši. Z tohoto výčtu se poněkud vymyká Padrt'ské údolí, které svojí rozmáchlostí, šíří a prostorem – oproti ostatním, mnohem užším a „zařízlejší“ údolím, představuje jinou kvalitu tohoto pohoří. Ne nadarmo patří Padrt'cké údolí se svými dvěma velikými vodními plochami, **Dolním a zejména Horním Padrt'ským rybníkem** k nejnavštěvovanějším částem Středních Brd – dokonce i přes oficiální zákaz vstupu. Kouzlo zdejší přírody je tak mocné, že překonává i zákonná omezení.

Podobná situace je i na tzv. cílových (dopadových) plochách. Tato území, vyčleněná již ve 20. letech minulého století jako místa, kam směřují cvičné střelby, si za 80 let své existence

vytvořila zcela zvláštní podmínky a atmosféru. Přes veškerou nepřízeň vnějších vlivů si zde příroda dokázala vytvořit areály, v našich zeměpisných šířkách a v těchto nadmořských výškách

pevnost Jordán u Zaječova

naprosto unikátní. Jsou to vzory severské tundry, přenesené do střední Evropy. To můžeme pozorovat zejména na vrcholové plošině **nejvyšší hory Brd, Toku (865m)** nebo na **cílové ploše Jordán**, ale i s jistými specifickými obměnami i na níže položené **cílové ploše Brda (Baština)** nedaleko Jinec, na **ploše Kolvín** i na nejmladší z cvičných a cílových terénů, **na Bahnech**.

Vytvořila se zde zcela nová, originální a v našich podmínkách naprosto unikátní rostlinná i živočišná společenstva, která dokonce svojí výjimečností předčí ta,

kteřá tu byla před tím, než byla tato území vyrvána lesu. Najdeme tu i takové rarity, jako například Listonoha lesního, korýše který jakoby oživil miliony let staré zkameněliny prvohorních trilobitů, nalézané ve stráních Litavky poblíž Jinec.

Odlesnění dopadových ploch odhalilo i některé brdské rarity geomorfologické především na cílových plochách Jordán a Tok totiž nalezneme v těchto nadmořských výškách zcela unikátní pozůstatky ledových dob – kamenné polygony a mrazové trhliny. S těmi se v naší zemi setkáme už jenom v Krkonoších a Jeseníkách. Samostatnou kapitolou jsou pak zdejší rašeliniště. Nalezneme je sice i v jiných částech tohoto pohoří – v Jižních Brdech a dokonce i na několika nepatrných lokalitách na Hřebenech a dokonce mokřady, přecházející v rašeliniště najdeme i v Příbramské pahorkatině, nikde v tomto pohoří však nejsou tak četná a plošně rozsáhlá, jako na Středních Brdech. Lépe řečeno – byla. Snad právě v tomto případě se nejzřejměji podepsalo na zdejší přírodě zřízení vojenského újezdu, vykácení rozsáhlých ploch a některé další nešetrné zásahy do krajiny. Zarybnování Padrtských rybníků si VLS ulehčují tím, že prostě odvodní rašeliniště v okolí Hořejšího rybníka, aby do něho tolik nepronikla kyselá voda. Že tím toto rašeliniště prakticky zničí, už zřejmě nikoho netrápí....

Z řady živých rašelinišť a mokřadů, které dříve pokrývaly nemalou část plochy Středních Brd zbylo do současné doby jen malé torzo. Asi nejrozsáhlejší **rašeliniště v oblasti Horního Padrtského rybníka** je po „vybudování“ odvodňovacího příkopu v rozpadu. Podobně tak rozsáhlé rašeliniště **nad Pilskou nádrží** je díky intenzivnímu vápnění hlavních přítoků této nádrže, také téměř zničeno. Z mohutných a rozsáhlých močálů ve **vrcholové partii Malého Toku** zbývají nepatrné fragmenty. Maloplošná rašeliniště se doposud nacházejí místy téměř ve všech údolích, ale i ta jsou na ústupu – Brdy, území vyhlášené jako oblast přirozené akumulace vod, vysychají. Plošně rozsáhlejší rašeliniště již najdeme snad jen v západních svazích Toku **v údolí potoka Reserva**, v pramenné oblasti Ohrazenického potoka, pod Hejlákem a na několika málo dalších místech. Na druhou stranu – na dopadových plochách (Tok, Jordán, Brda částečně i Bahna) se v bývalých kráterech po granátech a raketách vytvářejí **nová** rašelinná oka.

Střední Brdy jsou zajímavé i výskytem řady vzácných živočichů. Kromě již vzpomínaného Listonoha tu na Padrti můžeme potkat vydru, v sutích v okolí Valdeku plcha zahradního, podle údajů lesáků též rysa a probíhá již dvanáctým rokem reintrodukce tetřeva. Zdá se, že konečně se začínají dostavovat první povzbudivější výsledky této náročné a nikterak levné záležitosti. Čas od času do oblasti Brd zavítá i los. Bohužel, někteří živočichové, například tetřevky, se zde již od 70. let minulého století nevyskytují.

Najdeme tu řadu vzácných představitelů obojživelníků, plazů, měkkýšů i brouků. Kapitolou samou o sobě je pak zdejší avifauna, zahrnující např. výra velkého, čápa černého, volavky, bekasinu, ledňáčka, ale i třeba orla mořského. V tomto směru vyniká například právě oblast kolem Padrt'ských rybníků. Brdy, zejména Střední a Jižní také patří k největším „nalezištím“ našich raků – zejména raka kamenáče. Bohužel, právě jeho populace je v poslední době již téměř kriticky ohrožována norkem americkým, který zde není původní, dostal se sem z různých kožešinových farem a nemaje přirozené nepřátele, došlo k jeho přemnožení.

Střední Brdy nejsou vůbec osídleny. I v minulosti, ještě před vznikem vojenského újezdu bylo jejich osídlení minimální. Uvnitř lesů se soustředilo prakticky jen do Padrt'ského údolí a jeho nejbližšího okolí (obce **Padrt', Přední a Zadní Záběhlá a Kolvín**). Další, dnes již neexistující obce (**Hrachoviště, Velcí**) se nacházely již na samém pokraji lesů. Nepřítomnost rozsáhlejšího osídlení tohoto území mají na svědomí mimořádně nepříznivé přírodní podmínky. Kromě již tak relativně drsného klimatu je to především krajně neúživné geologické podloží, které nedávalo žádnou šanci zemědělskému využívání, dokonce ani v tak chudých rozměrech, jako to například umožňovala Českomoravská vrchovina. Zdejší podmínky neumožňovaly dokonce ani efektivní využití luk k pastvě. Osídlení, které zde bylo, se tak prakticky zaměřovalo pouze na využívání lesů (dřevorubectví, pálení dřevěného uhlí) a na těžbu surovin (železná ruda, na příbramsku též stříbro a olovo, poblíž Podluh také rtuť), popřípadě též na jejich zpracování (hamry, cvočkářské dílny).

Historie novodobého osídlení Padrt'ských plání sahá až někdy do 11. století, kdy na nedalekém Teslíně, jihozápadně od dnešního horního rybníka vznikl a působil benediktýnský klášter. Ten však zanikl za dob husitských válek, tj. v první pol. 15. stol. a nebyl již více obnoven (dnes jsou z klášterního kostela patrný již pouze zbytky nízkých valů v místech někdejšího obvodového zdiva). Osídlení krajiny bylo obnoveno ve druhé polovině 16. stol., kdy byly na hranicích Rožmitálského a Mirošovského panství, za správy Ferdinanda Gryspeka

z Gryspachu, vybudovány Padrt'ské rybníky a kdy také byla založena pod hrází dolního rybníka ves Padrt'. Obec Záběhlá, která se nacházela ve východní části Plání, vznikla o poznání

později – až v první polovině 18. století. Obě obce však definitivně zanikly počátkem padesátých let 20. století z důvodu rozšíření vojenského prostoru.

Do podvědomí většiny lidí vstoupily Pláně především krásnými Padrt'skými rybníky. V místech, kde se sbíhají četné, z podmáčených lesů plynoucí

potůčky (tj. v jižní části Plání), byly zřízeny dva krásné, velké rybníky – Dolní a Horní Padrt'ský rybník. Voda v rybnících je nádherně čistá, temně hnědá, rašelinná. Přes hladinu stále (i za klidného počasí) vane větřík a čeří hladinu lehkými vlnkami. Na hladině a v pobřežních prostorech lze spatřit hojné, leckdy vzácné vodní ptectvo.

Padrt'ské pláně jsou – celkem vzato logicky – i dnes nejnavštěvovanějším územím Středních Brd. Pokud se v prostoru vyskytují zvědavci, porušivší zákaz vstupu, pak nejčastěji zde. Pláně, a zejména letní rybníky, přitahují jako magnet.

Padrt'ské rybníky

Dolejší padrt'ský rybník, Hořejší padrt'ský rybník

Dvě velké vodní nádrže, **Dolejší a Hořejší padrt'ský rybník**, ve střední části rozsáhlých brdských lesů. Jejich jižní okraj začíná 1,5 km severně od Teslín (spojnice Rožmitál pod

Třemšínem – Borovno, Plzeň). Jsou orientovány přibližně ve směru sever – jih, přičemž severněji je Dolejší a jižněji Hořejší padrt'ský rybník. Jsou ve výšce přibližně 630 m n.m. Při východním okraji Hořejšího padrt'ského rybníka jsou rozsáhlé mokřiny. Rybníky a jejich okolí o rozloze 200 ha jsou **přírodní rezervací** s přirozenými společenstvy podmáčených smrčín, vodními a rašelinnými společenstvy.

Padrt'ské rybníky zajišťovaly vodu k plavení dřeva do níže položené hutě. Jsou napájeny

záměček Tři trubky

celou řadou přítoků, z Dolejšího padrt'ského rybníka je napájena říčka **Klabava** (na některých mapách částečně označována jako Padrt'ský potok), vedoucí kolem loveckého záměčku Tři trubky (zde se vlévá Třítrubecký potok) a Ameriky do Strašic, odkud pak dále do Hrádku a Rokycan. U Chrástu se pak vlévá do Berounky.

Při Padrt'ských rybnících stávala ves **Padrt'**, která byly spolu s několika sousedními vesnicemi (**Záběhlá, Kolvín**) v 50. letech 20. století v zájmu provozu vojenského prostoru zlikvidována. Mezi Padrt'skými rybníky a samotou Teslíny stával od konce 11. století **benediktýnský klášter**, zničený za husitských válek, z něhož zůstaly jen základy hlavní budovy. Po proudu Klabavy, u přítoku Třítrubeckého potoka, stojí již zmiňovaný **lovecký záměček Tři trubky**. Tento záměček byl dříve majetkem knížete Colloredo Mansfelda, dnes slouží Ministerstvu obrany ČR.